

Yeni Medya Ortamlarında Akıllı Telefonların Zaman Kavramı Bağlamında İncelenmesi

Gülseren DİNVAR*

Öz

Çalışmada asırlardır süre gelen düşün tarihinin zaman kavramına ilişkin tanımlamaları; fizik ve felsefe camiasında kabul gören bilimsel dayanaklara, güncel araştırmalara ve yorumlara başvurularak, literatür taraması yöntemi ile araştırılmıştır. Zamana atfedilen bu tanımlar ve tasnifler aracılığıyla da yeni medya ortamlarında iletişim araçlarından biri olan akıllı telefonlarla değişen zaman algısına ilişkin verimli bir tartışma zemini oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmada literatür taraması ve betimleyici araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Akıllı telefonlar ile zaman kavramı arası ilişkinin mercek altına alındığı bu çalışma özelinde; yükselen teknolojiyle birlikte cep telefonlarının sahip olduğu yeni karakteristik özelliklerin zaman kavramı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Tartışma ve bulgular neticesinde de zaman kavramı bağlamında, akıllı telefonların modern dünyada edindiği ayrıcalıklı konumu ve yeni medya ortamlarında değişen zihinsel anlamı değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel argümanı; günümüz teknoloji koşullarında akıllı telefonların sahip olduğu yeni özelliklerin, zaman/mekân boyutlarının düşünsel ve toplumsal anlamlarını giderek esnettiği, dönüştürdüğü ve dönüşmeye de devam edeceği görüşüdür.

Anahtar kelimeler: Zaman kavramı, akıllı telefonlar, yeni medya, nesnel zaman, öznel zaman.

Examination Of Smart Phones In The Context Of Time Concept In New Media Environments

Abstract

In the study, the definitions of the concept of time in the history of thought, which has been going on for centuries; It has been researched with the literature review method by referring to scientific foundations, current researches and interpretations accepted in the physics and philosophy community. By means of definitions and classifications attributed to time, a fruitful discussion ground has been tried to be created regarding the changing perception of time with smart phones, one of the communication tools in new media environments. Literature review and descriptive creation method were used in the research. In this study, which focuses on the relationship between smartphones and the concept of time; With the rising technology, the effects of new features of mobile phones on the concept of time have been evaluated. As a result of the discussion and findings, in the context of the concept of time, the privileged position of smartphones in the modern world and its changing mental meaning in new media environments were evaluated. The main argument of this study; It is the view that the "new" features of smartphones in today's technology conditions gradually stretch, transform and will continue to transform the mental and social meanings of time/space dimensions.

Keywords: Time concept, smartphones, new media, objective time, subjective time.

Geliş/Received: 16. 02. 2022

Kabul/Accepted: 22. 06. 2022

***Etik Kurul İzn:** Bu çalışmaya, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, mülakat ve deney içeren çalışmalar kapsamına girmediğinden, etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

* Arş. Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon Sinema Bölümü
gulseren.dinvar@comu.edu.tr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5147-3014>
(Makale Türü: Araştırma Makalesi)

Giriş

Zaman ontolojik olarak, insanlık tarihi boyunca tüm toplumsal ve kişisel bellek algılarında yer tutarken (geçmiş), bir taraftan da çağlarla birlikte güncel olarak her an akmaya (şimdi) ve kendi varlığını -daha yokken dahi- insanlığın ufkunda (gelecek) var kılabilme gücüne sahip, yaşayan/yaşamda her an olan olgusal bir kavramdır. Zaman, bilimsel araştırmalar nezdinde de gündelik yaşam pratiğinde de algılanması kültürden kültüre, toplumdan topluma farklılık gösteren çok yönlü ve disiplinler arası bir kavramdır. Zaman kavramına ilişkin olarak ortaya konulan giriş metinlerinde dahi, konunun zihinsel karmaşasına ve kişiden kişiye, kültürden kültüre, çağdan çağa göre yorumlanışındaki benzerliklere ve farklılıklara ilişkin vurgular dikkat çekicidir. Kavramsal zamana ilişkin olarak, özellikle fizik ve felsefe alanları başta olmak üzere, birçok alanda yapılan tanımlamalar ise, zamanın doğasında var olan gizeme ilişkin mevcut zihinsel karmaşaları bir parça açıklayabilmektedir.

Kavramsal olarak zaman literatürde (genel olarak), “dış gerçeklik /nesnel gerçeklik (fizik) olarak zaman” ve “öznel-zihinsel iç gerçeklik (felsefe) olarak zaman” olmak üzere iki temel başlık üzerinden sınıflandırılarak incelenmektedir. Ancak zaman kavramını kendi disiplinleri içerisinde tartışan düşünürlerin, zamana yaklaşım tarzları ölçüt alınarak getirilen söz konusu sınıflandırmaların tamamı ancak temel düzeyde kalmaktadır (Bardon, 2018: 1). Bu sınıflandırmalar da genellikle, zaman kavramını kendi çalışma alanlarına taşıyan düşünür ve araştırmacıların, olgusal bir gerçeklik düzleminde zamanı nesnel ve öznel olarak, nasıl yorumladıkları üzerinden hareket edilerek yapılmaktadır. Keza zaman kavramını nesnel olarak değerlendirenler de tıpkı öznel olarak değerlendirmeye alanlar gibi, kendi düşün dünyaları ya da araştırma konuları özelinde zamanı incelemeye çalışmakta ve her biri bir diğerinden farklı şekilde yorumlamakta, ayrı değerler atfetmektedir.

Fizik ve felsefe alanlarında oldukça geniş bir ontolojik düşünce ağına sahip olan makro bir kavram olan zaman boyutuna ilişkin yapılan benzer bilimsel çalışmalarda da konu özelinde benzer sınırlılıkların izlendiği gözlemlenmiştir. Nitekim üzerine düşünmenin, tartışmanın, bilimsel araştırmalar yapmanın; herhangi bir sınırlama, ölçek olmaksızın kavramsal olarak zaman boyutunu algılayabilmenin ve de tam anlamıyla tanımlayabilmenin güçlüğü hemen her çalışmada önemle altı çizilen bir konudur (Bardon, 2018:1).

Bu çalışma özelinde felsefi temelli metinlerden, güncel bilimsel verilere ulaşıncaya dek, özellikle sosyal bilimler alanında pek çok disiplinin çalışma alanına girmiş ve geniş bir perspektiften incelenmiş olan zaman kavramının ne'liğine ilişkin tartışma ve tanımlamalar kronolojik bir akış kapsamında aktarılmaya çalışılmıştır. Çalışmada görüşlerine başvuru yapılan düşünürler ve bu düşünürlerin zaman kavramına ilişkin yaklaşımları; Varlığın gündelik yaşamının zamansallığı içerisinde (geçmiş, şimdi, gelecek) ve yaşam alanının içinde (mekân) nasıl konumlandığını anlamaya ve izah edebilmeye yönelik olarak sınırlandırılmıştır.

Gündelik hayatta kişiler, kitleler arası iletişimde sıklıkla kullanılan akıllı telefonlar ile zaman kavramı arası ilişkinin mercek altına alınmaya çalışıldığı çalışma özelinde; yükselen teknolojiyle birlikte cep telefonlarının sahip olduğu yeni karakteristik özelliklerin neler olduğu, kullanıcılar açısından hangi pratik kazanımları vadedmekte olduğu ve akıllı telefonların zaman algısı üzerindeki etkilerinin neler olduğu/olabileceği üzerinde durulmuştur.

Yaklaşım ve Yöntem

Bu çalışmanın alanyazın bölümünde, zaman kavramı üzerine asırlardır süre gelen düşün tarihinin literatür bilgileri, düşünürlerin zaman kavramına ilişkin tanımlamaları; fizik camiasında kabul gören bilimsel dayanaklar, güncel araştırmalar ve yorumlar aracılığıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın temel argümanı; günümüz teknoloji koşullarında yeni medya ortamlarında, zaman/mekân boyutlarının düşünsel ve toplumsal anlamlarının giderek esnediği, dönüştüğü ve dönüşmeye de devam edeceği görüşüdür. Bu argümanı besleyecek nitelikteki bulgular, çalışmanın ilk bölümünde literatür tarama yöntemiyle elde edilmiştir. Farklı disiplinlerin (felsefe/ fizik), farklı düşünürlerin görüşleri dahilinde zamanın kavramsal tanımları, nesnel (ölçülebilir) ve öznel (zihinsel) zaman olmak üzere ikiye ayrılarak, kavramsal bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Zaman kavramına ilişkin tartışma ve bulgular neticesinde de yeni medya ortamlarında akıllı telefonların modern dünyada edindiği ayrıcalıklı konuma ve değişen anlamına ilişkin betimleyici araştırma yöntemi ile bir değerlendirme ortaya koymak hedeflenmiştir.

Çalışmanın zeminini oluşturan araştırma soruları ise şu şekilde ifade edilebilir; Günümüzde akıllı telefon kullanıcıları açısından, mekân boyutundan bağımsız, ortak bir zaman algısından söz edebilir mi? Akıllı telefonlarla gerçekleşen kişiler, kitleler arası iletişimde zaman/mekân boyutu arasında kurulan, kopan bağlantı da yeni medyanın belirleyici rolü/rolleri nedir? Bir kitle iletişim aracı olarak akıllı telefonların -yeni medya ortamlarında edindiği özellikler dahilinde- zamanın zihinsel anlamı üzerinde nasıl bir etkisi, etkinlik alanı vardır?

Akıllı telefonların değişen anlamı ve toplum nezdindeki konumunun üzerinde, zaman kavramının ne tür bir etki alanına sahip olduğunun araştırılması, alanyazını açısından da önemli bir boşluğun -en temel düzeyinde de olsa- giderilmesi anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye sahasında yapılan araştırmalar nezdinde benzer içerik ve kapsamda bir başka akademik, bilimsel çalışma örneğine rastlanmaması çalışmanın önemli motivasyon yükseltici unsurları arasında gösterilebilir. Bu bağlamda çalışma konusunun akıllı telefonlar ile zaman kavramı arası; değişen, dönüşen, kimi zaman kopan ve/veya güçlenen, manipülasyona açık, esnek ilişki biçiminin analiz edilmesi noktasında, diğer çalışmalar için de ilham ve öncü bir çalışma alanı olabileceği umulmaktadır.

Tarihsel Olarak Zaman Kavramı

Fizik bilimi içerisinde zaman nedir? sorusu genellikle gökyüzü hareketleri, yerçekimi, hız ve mekân (uzay-dünya) ilişkisi üzerinden mutlak ve görelî olarak yorumlanmaktadır. Yüzlerce yıllık çalışmalar bilimsel doğrular ve kabuller neticesinde giderek kapsamı genişleyen zaman kavramının ne olduğuna dair bilinen ilk araştırmalar, İtalya kıyılarında, Yunan kolonisi Elea' dan geldikleri için "Elealılar" okulu olarak bilinenin, düşünce okulunda başlamıştır (Bardon, 2018: 10). Farklı düşünürlerin Elea okuluna ilişkin yaptığı alıntılarında anlaşıldığı üzere;¹ Elealılar değişimin gerçekliğini kesin bir dille reddetmektedir. Değişimin gerçekliğinin reddi aynı zamanda sürekli bir değişim içerisinde olan zamanın gerçekliğinin de reddi demektir. Onlara göre, doğadaki bütün değişim başlı başına bir yanılısamadır; gerçeklikte dünya değişim göstermez bir bütünlük uyumu içerisinde, zamansız bir birlikte olma halidir. Elea okulunda zaman kavramı, doğaya atfedilebilecek gerçeklik düzlemi olmaktan ziyade, yalnızca zihindeki bir fikirdir.

Antikçağda nesnel ve öznel zaman anlayışları kısmen belirmeye başlasa da dönem içerisinde zaman sınıflandırılarak değil, bütünsel olarak değerlendirilir. Bu dönem doğayı anlama çabasıyla gündeme gelen zamana ilişkin soruların, insanın ve evrenin başlangıcına ve sonuna dair tüm gizemleri araştırma ve bilme dürtüsünü harekete geçirmiş olduğunu söylenebilir. Nitekim insanlığın şafağından- yaradılışından bu yana; sözlü ve yazılı kaynakların ilk metinlerinde, mitlerde, efsanelerde dahi zaman kavramının ne olup ne olmadığını anlama cabası dikkat çekici düzeydedir. İlerleyen yüzyıllar içerisinde zaman kavramı fizik ve felsefe içerisinde soyut, somut, mutlak ve görelî olmak üzere pek çok perspektiften tanımlanmaya çalışılsa da zamanı her yönüyle algılamak ve çözümlmek imkansızdır. Nitekim zaman kavramına ilişkin yapılan araştırmalarda da belirtilen ilk husus; kavramsal tanımlarının ötesinde, ifade edilemez bir aşkınlık noktası olarak zaman kavramının her dönem gizemini korumakta olduğudur. "...zaman hakkında gerçekten düşünmeye başlar başlamaz, zamandan daha gizemli ve dile gelmez bir konunun olmadığı hükmüne varırız. 'Dile gelmez' bunu ortaya koymanın özellikle iyi bir yoludur: 'Kelimelerin ötesinde' anlamına gelir" (Bardon, 2018: 1).

Yüzyıllardır bilim dünyası ve özellikle felsefe alanında zamanın bilinemez, kavranamaz bir gizem noktasında; devasa boşluklar, zihinsel örüntüler, çelişkilerle bir soru ve daimî gündem maddesi

¹ Elea okulu filozoflarına ait, atıflar dışında, yazılı herhangi bir kaynakları günümüze ulaşmamıştır. Parmenides ve Zenon başta olmak üzere Elealılar'a ait pek çok düşünce sistemi Aristoteles'in eleştirel metinlerinden hareketle yorumlanmaktadır.

olarak yer alıyor olması, zamanın ne'liğine ilişkin cevapların, tanımların da kendi içinde çeşitlenmesine sebep olmuştur.

Zamanın ne olduğunu çözmeye girişimi; yüzyıllar, kıtalar, kültürler, düşünürler, disiplinler arası bitip tükenmez bir çabanın tezahürüdür. Yüzyıllar içerisinde kimi düşünürler zamanın evrenin gerçeği olmasından hareketle, doğrudan ya da dolaylı ölçümlenebildiği için nesnel zamana işaret ederken, kimi filozoflar zamanın zihinsel bir gerçekliğe sahip olduğu ve dış dünyadaki zaman kavramının kişilerin zihninden bağımsız anlaşılamayacağını görüşü ile öznel zamana vurgu yaparlar. Zamanla ilgili, nesnel zaman ve öznel zaman ayrımı buradan doğar. (Ceyhan, 2015: 155). Zaman kavramının soyut yapısı nedeniyle kolay ifade edilemez oluşu, farklı alanlardan farklı kavrayışların belirmesiyle zamanı tanımlamada ve algulamada güçlüklerin, ayrımların daha belirginleşmesi durumu, bu sınıflandırmalara duyulan ihtiyacı da pekiştirmektedir.

Nesnel Zaman- Matematiksel Zaman

Nesnel zamanla ilgilenen düşünürler evrenin varlığına ve kurulu sistemine dair yaptıkları araştırma ve gözlemlerde, zaman kavramını evren ve uzayla ilişkili bir dış gerçeklik boyutu olarak değerlendirirler. Antikçağda, Elea Okulunun düşünce okyanusunun karşı kıyısında olan Aristoteles, zaman boyutu ile değişim arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalar yapar. Elea okulunun aksine Aristoteles'e göre, zaman ve değişim birbiriyle eş değer gerçeklik boyutları değildir. Aristoteles' in kendi ünlü ifadesiyle, "Zaman, önceye ve sonraya istinaden değişimin sayısıdır." Aristoteles zamanı hareket ve mekân ile değerlendirip zamanın boyutsal bir gerçekliğe sahip olduğunu, fakat bu boyutun da mekândan farklı bir boyutsal gerçeklik olmadığı görüşündedir. Zaman sadece nesnel/ölçülebilir boyutuyla değil, hissedilebilir zihinsel boyutu ile de değerlendirilebilir. Ona göre zaman, fiziksel bir gerçeklik olduğu kadar zihinsel de bir gerçekliğe de sahiptir (Bardon, 2018: 14).

Zamanı nesnel olarak değerlendiren bir başka düşünür Newton'a göre ise zaman ve mekân birbirlerinden bağımsız olarak mutlak ve gerçektir. Temel noktada Newton da Aristoteles gibi, mutlak zamanı savunmaktadır. Onlara göre; iki olay arasındaki zaman aralığını kesin olarak ölçülebilir ve her kim ölçerse ölçsün, aynı saatten aynı sonuca ulaşılır (Hawking, 1988). Ancak özellikle Newton'un zamanı yorumlama biçimi, katı biçimde matematiksel zamanın, gerçek zaman olduğu görüşü üzerinden şekillenmiştir. Newton, madde ve hareketlerden bağımsız olarak gerçek zamanın akışta olduğunu, olayların bir sonucu olmadığı için olaylardan veya doğadan da etkilenmeyeceğini düşünür (Turetzky, 1999: 2).

Yeniçağ ile uzayın mutlak gerçeklik boyutunun olmadığı, hız ve yerçekimi gibi etkilerle göreceli bir gerçeklik düzlemine de sahip olduğu bilimsel olarak ispatlanır. Aristoteles'ten 16. yüzyıla kadar

hâkim olan mutlak uzay anlayışı yerini, Yeniçağdan itibaren-özellikle Kopernik ve Kepler'in çalışmalarının da akabinde- uzayın mutlak olmadığı anlayışına bırakmaya başlar" (Yetmen, 2014: 146). Albert Einstein 1905 yılında "Özel Görelilik" ve 1915 yılında "Genel Görelilik" Teorilerini sunması ile de mutlak zaman boyutu bilimsel olarak çürütülmüş olur. Hareket halindeki sistemlerin birbirine göreceli bir zamanı paylaşmaları sonucu, bilim camiası tarafından muteber görülüp, yaygın olarak benimsenir (Isaacson, 2013: 30). Einstein'ın görelilik kuramı; evreni anlamak noktasında, zaman ve uzay arası bağlantıyı göstermesi ve zaman olmadan uzayın bükülemeyeceğinin sağlanmasını yapması bakımından, tabiri caizse, devrimsel bir çalışma niteliğindedir. Çünkü Einstein'ın ezber bozan görelilik teorisi ile; Aristoteles ve Newton'un mutlak zaman yorumundaki indirgemeci ve keskin bakış çürütülmüş, zamanı bütünsel olarak kavramanın gerekliliği ve önemi açığa çıkmıştır (Elias, 2000: 62). Einstein'ın teorisi zaman boyutunun, zaman içerisinde nasıl algısal bir evrimden geçerek değişebileceğinin de ispatı niteliğinde olup, öznel zaman araştırmalarının da önünün açılmasına vesile olmuştur.

Günümüzde de modern fizik, evreni (mekân) ve zamanı; genel görelilik ve kuantum mekaniği ile yorumlanmaktadır. 20. yüzyılın ilk yarısına ait büyük keşiflerden olan bu iki teori zamanı, dördüncü bir boyut olarak ele almakta, uzay-zaman boyutu üzerinden değerlendirmektedir. Evrenin yaratılışına dair var olan teoriler arasında bilimsel olarak kabul gören Big Bang teorisine göre ise; evrenin başlangıcıyla birlikte zaman da boyutsal olarak ayrı bir gerçekliğe sahip olmuştur. "Evrendeki düzensizlik hali de sürekli artma eğilimi göstermektedir. Bu düzensizlik "Termodinamiğin ikinci Yasası" ya da Entropi olarak adlandırılır. Entropi süreci, sonun habercisidir" (Taslaman, 2008: 26).² Entropi durdurulamaz bir şekilde arttıkça, evrenin, dolayısıyla zamanın sonu da yaklaşmaktadır.

Evrendeki bu düzensizlik halini tümüyle reddetmeyen ama bilinmezlik ilkesine dayanan kuantum fiziği ise, klasik fiziğin aksine, temel düşünsel prensibi belirsizlik üzerinden konuya yaklaşım geliştirir. Kuantum mekaniği öz olarak; rastlantısal olasılıklar bakımından ölçülemez sonsuz ihtimalleri temel alır ve evrene de zamana da ilişkin olarak ancak sonsuz sayıda olasılıkların hesaplanabileceği düşüncesini ortaya koyar. Dolayısıyla kuantum mekaniğine göre evren şimdi' nin içinde sonsuz bilinmezliklerle ve sınırsız olasılıklarla doluyken, gelecekte evrenin ve zamanın başına nelerin gelip gelmeyeceği üzerine de ancak sonsuz sayıda belirsiz olasılık hesapları yapılabilir. Evrene ve zaman boyutuna olacaklar konusunda sonsuz olasılıklar zinciri içerisinde mutlak, tutarlı tek bir olasılığa inanmak mümkün değildir.

Öznel Zaman- Zihinsel Zaman

Antikçağdan günümüze, zamanı nesnel/ölçülebilen (dış gerçeklik) olarak değerlendiren filozoflardan ziyade, öznel olarak değerlendiren filozofların sayısal olarak artış eğiliminden bahsetmek

² Entropi; doğadaki bozulmaya ve eskimeye olan yatkınlık, zamanla yaşlanma ve de eskime her yerdedir ve zamanın kendisi içinde geçerlidir.

mümkündür.³ Öznel/zihinsel zamana dair ilk araştırmaların başladığı Antik dönem içerisindeki Elea Okulun' dan Parmenides' in argümanları, Hippolu Aziz Augustinus' un da dikkatinden kaçmamıştır. *İtiraf*lar adlı eserinin on birinci bölümünde zamana dair ilgisinden; “Bilgin bir adamdan güneşin, ayın ve yıldızların hareketlerinin zamanın kendisi olduğunu işittim. Ben aynı fikirde değilim” (Augustinus, 1999: 283). Sözleriyle bahseden Augustinus, zaman boyutunun gerçekliğine dair de sorular sorar. Ancak Hippolu bir Piskopos olan Augustinus' un zamanı bilmeye, çözümlenmeye olan ilgisi, büyük ölçüde teolojik bir temelden ilerlemektedir.⁴ Öyle ki Augustinus, zamana dair araştırma yapan herkese, kendisi gibi dinsel temeli dayanak almalarını şu sözler ile önerir; “Yaratılanlar olmasa zaman da olmazdı, bu gerçeği görün ve saçmalamayı bırakın. ...senin tüm zamanlardan önce geldiğini ve zamanların sonsuz yaratıcı olduğunu; zamanların üstünde görülse bile hiçbir varlık, hiçbir zaman seninle ebedi olmadığını bilsinler” (Augustinus,1999: 291).

Beşinci yüzyılda Augustinus, dinsel temele dayandığı için, çeşitli doğmalarla ve sınırlamalarla birlikte var olan bir zaman sorgulaması ortaya koyar. Ancak zaman boyutuna dair cevaplanması bugün bile gizemini, güncelliğini koruyan kilit soruları soran ilk isim olması bakımından, alanda muteber bir konumdadır ve temel başvuru kaynaklarından. Başta Augustinus olmak üzere dönemin diğer düşünürleri de Antikçağ felsefesindeki döngüsel zaman anlayışıyla değil, çizgisel zaman anlayışı odağında bir yaklaşım içerisindeyler. “Tüm ortaçağı etkileyen bu anlayış, tek tanrılı dinlerin de resmi zaman anlayışı olmuştur” (Çüçen, 1996: 73).

Augustinus zaman kavramını geçmiş, şimdiki, gelecek zaman şeklinde değil, “geçmiştekilerle ilişkin şimdiki zaman”, “şimdikilere ilişkin şimdiki zaman” ve “gelecektekilere ilişkin şimdiki zaman” olarak üç kategori şeklinde şimdinin önemine değinerek değerlendirmeye alır. Geçmiş zamanın gelecek zaman tarafından öne itildiğini, gelecek zamanın da geçmişi takip ettiğini ve bütün geçmiş ile geleceğin ebedi bir şimdiki zaman birlikteliğinden ibaret olduğu görüşündedir. Ona göre; “geçmişteki şimdiki zaman bellek, şimdideki şimdiki zaman doğrudan sezgi; gelecekteki şimdiki zaman da beklenti olarak vardır” (Augustinus,1999: 281).

Felsefe camiasında öznel zaman/ zihinsel zaman konusunu özellikle Immanuel Kant ile ciddi bir ivme kat eder. Kant, zaman kavramını dış dünyaya ait bir gerçeklik, birimlerle ölçülebilen bir boyut

³ Özellikle Immanuel Kant sonrası filozofların çalışmalarında, geleneksel felsefe anlayışının yıkımı ile de beraber, öznel/zihinsel zamana dair bir eğilim dikkat çekmektedir.

⁴ İtiraf'ın on birinci bölümü, eski ve yeni ahitten çeşitli alıntılarla zamanın ne olduğunu anlamaya çalışan Augustinus' un, Tanrı'ya zamanın sırrını çözebilme, ilmine erişebilme duası şeklinde de yorumlanmaya müsait bir zeminedir.

olarak değil, tamamen zihnin bir özelliği olarak değerlendirir. Kant'a göre zaman, insanın zihinsel farkındalık bilincidir ve kişisel deneyimlerini algılayabilmesi adına önemli bir koşuldur. Zaman ve mekân Kant' a göre, bu dünyanın algılanmasında başat fenomenlerdir (Topakkaya, 2007: 36). Özneler dış dünyanın varlığını tecrübe ederlerken, zihinsel bir işlem sürecini tamamlayabilmek için, zaman bilincine her zaman ihtiyaç duyarlar. Kant'ın zaman felsefesinde; tasarlanmış zamanın referans noktası olarak şimdi önemli bir basamaktır. Ona göre zaman, şimdiden geçmişe ve geleceğe doğru sonsuz bir şekilde yayılma, salınım gösterebilir Zamandaki bu geçmiş, şimdi ve geleceğe dair akış bağlantısı da zihinde yaşatılır ve zihinde değerlendirilir. Kant bu durumu şu şekilde açıklar; “Deneyimleme edimi, geçmişin ürünü değildir. O, geçmişini seçilmiş anı olarak, geleceği de kavramsal beklenti olarak şimdiye getiren, şimdi içindeki bir girişimdir. Burada geçmişten şimdiye (sezgilenmiş bir şimdiye) doğru bir kayma vardır” (Sherover,1997: 171).

Zaman kavramına ilişkin felsefi görüşünü, insan ve insan doğasını anlamlandırma üzerine inşa eden Alman filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel'le birlikte zaman, Varlık sahasında da konuşulmaya, tartışılmaya başlanır. Zamanın bütünselliğini varoluş ile üzerinden inceleyen Hegel, insanı öz bilinç olarak ele alır. Hegel'e göre: (1986, 484) kendini tamamlayamamış Tin, zaman içinde kendini tamamlamaya çalışır. Zaman bilince kendisini boş bir sezgi olarak sunar ve bu nedenle Tin, zorunlu olarak Zaman içinde inşa olur. Dolayısıyla insan kendi öz bilincini oluşturma, varoluşunu kavrama sürecinde zamandan bağımsız hareket edemez. Hegel bu görüşünü, geist (tin/ruh) zeitgeist (zamanın ruhu) kavramları ile tarihsel bir Varlık ve zaman ilişkisi üzerinden yorumlar. Ona göre zaman; tarihsel olarak insan ve toplumların tüm gelişim ve dönüşüm süreçlerinin nabzını tutarak açığa çıkar ve sonlu şeylerin değişme süreci olarak tanımlanabilir.

Yaptığı çalışmalarla varlığı başlı başına felsefenin araştırma konusu haline getiren, Martin Heidegger' in zamanı değerlendirmedeki yaklaşımı ise kendinden önceki hiçbir düşünürle ilişkilendirilemeyecek kadar özgündür. Varoluşçu felsefenin de önemli isimlerinden biri olan Heidegger, diğer filozoflardan ayrı olarak, zaman kavramını sadece tekil bir fenomen ve/veya boyut olarak değerlendirmeye almaz. 20. yüzyıl felsefi düşünce anlayışının şekillenmesinde etkin rol oynayan ünlü çalışması *Varlık ve Zaman*' da varlığın zaman kavramı ile ilişkisini detaylı olarak inceler. Heidegger özgün bir terminoloji belirleyip, kendine has dil yetisi ile bu terminolojiyi kullanarak, konuya ilişkin ontolojik temelli bir yaklaşım ortaya koyar. Zaman kavramını, bilinç düzeyi ile kavranan bir olgu olarak değil, yaşam tecrübelerinin her an sorgulanması ve anlamlandırılması esasına dayanan varoluşsal bir temel olarak yorumlar. Heidegger, kendi felsefesi içerisinde kendi yarattığı terminolojisi ile anlamlandırdığı Varlık ve Zaman arası ilişkiyi, Dasein'in⁵ ontolojik yapısı ve zamansallıkla ilişkisi üzerinden tartışır. Dizginlenemez, durdurulamaz tabiatı nedeniyle varlığı her an, hiç durmaksızın ölüm

⁵ Heidegger terminolojisine ait bu terim, tasarım insan olarak Türkçeleştirilmektedir.

yazgısına doğru sürüklemekte olan zamanın; varlık için dayatmacı, baskılayıcı bir gücünün olduğunun tespitinde bulunur. Bu noktada da Heidegger zaman ve Varlık ilişkisini üç yapı üzerinden işler.

Bu üç ontolojik yapı olgusalılık, fırlatılmışlık ve düşmüşlükten oluşur. Dasein'in olgusalılığı yani varoluşçu özelliği geleceğe karşılık gelir. Fırlatılmışlığı, dünyada önceden bulunan bir varlık olarak geçmişe karşılık gelir. Düşmüşlük veya yitimsizlik özelliği ise var olanların ortasında bulunması hasebiyle, Şimdiye karşılık gelir (Aşkın, 2003:154).

Heidegger felsefesinde Dasein' in yaşam motivasyonu, iç kırbacı gelecek zaman düşüncesidir. Gelecekte olan ya da olması ihtimali bulunan her şey Dasein ile şimdide yaşar ve geçmiş zamanla birlikte yorumlanır. Dasein için geçmiş zaman hem ayaklarının hemen arkasında konumlanan hem de her adımda her an öne düşme ve geleceği etkileme potansiyeli taşıyan bir gölge mantığındadır.

Nesnel ve Öznel Zaman Anlayışı

Çalışma özelinde, zamanı nesnel/ölçülebilir ve öznel/zihinsel bir gerçeklik olarak değerlendiren düşünürlerin zaman konusundaki ortak noktalarının ne olduğuna ilişkin bir çıkarım yapmak gerekirse; zamanı çözebilme, anlamlandırma ve izah edebilme noktasında yüzyıllardır sergilenen yüksek bir motivasyondan ve çabadan söz etmek mümkündür. Zamanı kavramsal olarak da olsa anlamaya, izah etmeye, tanımlamaya adanmış bu çaba, fizik ve felsefe alanlarında pek çok açıdan halen devam etmektedir.

Çalışmada zaman kavramı; fizik ve felsefe camiası içerisinde nesnel ve öznel/zihinsel işleniş bakımından araştırılmış; zamanın evrenle ve varlıkla olan ilişkisini tespit etmek noktasında da (elbette çalışmanın sınırları çerçevesinde) önemli referanslara yer verilmeye çalışılmıştır. Çalışmada bahsi geçmeyen zaman kavramına ilişkin çalışan daha birçok düşünür alanyazında mevcuttur. Çalışmada görüşlerine başvuru yapılan düşünürler ve bu düşünürlerin zaman kavramına ilişkin yaklaşımları; varlığın gündelik yaşamın zamansallığı içerisinde (geçmiş, şimdi, gelecek) nasıl konumlandığını anlamaya yönelik olarak sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın ana izleği olan akıllı telefonlardaki zaman boyutu algısının tartışılmasına doğrudan zemin oluşturabilecek aktarımlara başvurulmaya özen gösterilmiştir.

Ulaşılan noktada araştırma bulgularını genel hatlarıyla özetlemek gerekirse zaman kavramı; fizik alanında gökyüzü hareketleri, yerçekimi kuvveti gibi gözlemlenebilir ve ölçülebilir, daha çok nicel verilere dayanarak, mekân (uzay) ile ilişki kurularak, nesnel bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Felsefe alanında ise zaman; zihinsel olarak ağılanabilen, saatle ölçümlenemeyen, daha çok psikolojik, kişisel duymalara, yaşam tecrübelerine ve anlarına (geçmiş-şimdi-gelecek) dayanan, öznel olarak değerlendirilmektedir.

Yeni Medya Ortamlarında Akıllı Telefonlar

Yeni Medya ve Belirleyici Özellikleri

Günümüzdeki anlamı daha çok bilgisayar teknolojileri ve dijital süreçleri kapsayan yeni medya; teknoloji alanındaki değişim ve dönüşümle birlikte sürekli olarak gelişim göstermekte, anlamsal ve algısal bağlamları da teknolojiyle birlikte yenilenmekte, dönüşmektedir. Teknoloji alanındaki tüm yenilikler geçmiş yıllardan bugüne, toplumsal alana da yansımakta, insan yaşamını ve insanı yeniden tanımlamakta, anlamını yenilemekte ve de güncellemektedir. Teknoloji alanındaki gelişmeler hemen her alanda insanlara yeni olanaklar sunarken, bir taraftan da yeni/güncel kavramların, terimlerin doğmasına da vesile olmaktadır. Yeni medya kavramının doğması ve geleneksel medyadan ayrılıp, başlı başına ayrı bir çalışma alanı olarak araştırılması da dijital teknoloji alanındaki gelişmeler neticesinde olmuştur.

Refah düzeyi yüksek gelişmiş ülkelerin tüm sistemlerini Endüstri 4.0'a uyumlu hale dönüştürmeye hazırlandıkları günümüz koşullarında, internet kullanımının ve yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar da çeşitlenmektedir. Geleneksel medya üzerinden yükselen yeni medya araçları da internet aracılığıyla, zamanın ruhunu ve gereksinimlerini karşılayabilecek pek çok özelliğe ve donanıma sahip olabilmekte ve farklı sistemlerle uyumlu olarak çalışabilmektedir.

Bugün “yeni medya ortamlarını” “yeni” sıfatı ile kullanmamızın nedeni, bu ortamların geleneksel medya metinlerindeki üretim ve tüketim sürecindeki kurumsallaşmayı, profesyonelleşmeyi, izler-kitlenin pasifliğini ve tüketiciliğini ortadan kaldıran bazı bileşenlere sahip olmasıdır. “Yeni medya ortamlarını” yeni kılan bu bileşenler, etkileşimsellikten, kullanıcı türevli içerik üretimine, hipermetinsellikten, orada bulunma hissine ve ağ tabanlı yayılıma değin uzanmaktadır (Binark, 2015: 10).

Binark'ın değindiği yeni medyayı geleneksel medyadan ayıran ve yeni kılan özelliklerinden başlıcaları; “insan merkeziliği, arz ve seçimin artık yalnızca bilgi sağlayıcılar tarafından belirlenmemesi, yüksek bant genişliği, kablo ve uydular üzerinden iletim, alıcını doğrudan paylaşım yapması ve diğer alıcılarla bağlantı kurması, form, içerik ve kullanım esnekliği sunmasıdır” (Üstün, 2019: 32). Bu bağlamda değerlendirildiğinde yeni medya araçlarının; internet ve bilişim teknolojilerine tam uyumlanabilme ve her an güncellenebilme yönüyle geleneksel medyayı da aşmış olduğu söylenebilir.

Başta bilgisayar ve internet olmak üzere; akıllı telefonlar, saatler, tabletler, oyun konsolları, müzik çalarlar, e-kitap okuyucuları vb. gibi yeni medya araçları; geleneksel iletişim araçlarının yok olmasına sebep olmadan, bu araçların yaygınlaşmasında, taşınabilir ve hemen her yerde kullanılabilir hale dönüşmesinde etkili olmuşlardır (Yengin, 2012: 349).

Dijital dünyada yeni medya araçlarının bilgi, enformasyon, haberleşme ve iletişim alanlarında ön plana çıkmasında; hiç durmadan kendini güncelleyebilme ve yeni sistemlere uyumlanabilme özelliklerinin yanı sıra, içerik oluşturma ve içeriği dolaşıma sokma konusunda sunduğu pratik kazanımlar da önemli bir rol üstelenmektedir.

Yeni medya, popüler literatürde, yaygın olarak enformasyonun dağıtımı ve sunumuyla ilişkilendirilen özelliklerinin öne çıkarılmasına karşın, aynı zamanda bir üretim aracıdır. Çift değerliliğini olanaklı kılan teknik özellikler, bir bölümü bilgisayara (sayısal teknoloji), diğeri iletişim araçlarına (haberleşme, telekomünikasyon, yayıncılık teknolojileri) özgü yetenekleri bütünleştiren melez (hybrid) yapısından kaynaklanır (Törenli, 2011: 23).

Nurcan Törenli' nin tabiriyle tanımlamak gerekirse, melez yapıdaki yeni medya iletişim araçlarının üretim, tüketim ve dağıtım alanları bilgisayar ve internet ortamlarıdır. Yeni medyada sayısal teknolojilere dayalı olarak kodlar üzerinden anlam ve içerik üretilir. Metin, müzik, ses, grafik, görüntü, fotoğraf gibi veriler, kolaylıkla kodlanmış linkler aracılığıyla, dijital ortama aktarılıp erişime açılır.

Bu yüzyılda yeni medya, teknolojik gelişmelerle uyumlu olarak, mevcut olan iletişim araçlarını yeniden ve yeniden yorumlayarak, yeni anlamlar üretmekte ve bir takım kullanım alışkanlıklarını değiştirmektedir. Yeni medya araçları, geleneksel medya iletişim aralarının sonunu getirmemiş, yeni alternatif alanlar yaratarak anlam, içerik üretim kanallarını çoğaltmıştır. Yeni medya, araçla-ortamın en sıkı biçimde iç içe geçerek, geleneksel iletişim kanallarının ağlarla yer değiştirmesi ve çeşitlenerek kitle iletişim araçlarının dijital ortama dönüşmesi sonucu oluşan, ağ tabanlı bilgi-iletişim aracı ortamının (kablolu-kablosuz) ortak adıdır (Törenli, 2011: 23). “Yeni medya; İnternet teknolojisiyle birlikte ortaya çıkan bilgiye erişimde kolaylık, hız ve farklı iletişim yolları ve sosyal paylaşım ağları ve tüm bunların yaşamımızda edindiği yer olarak tanımlanabilmektedir” (Şişman, 2012: 90).

Yeni medya kavramını araştırma konusu haline getiren öncü çalışma, Lev Manovich' in *Yeni Medya Dili* adlı kitabıdır. Manovich çalışmasında, yeni medya eğiliminden, genel terimler kullanarak beş ilke çerçevesinde bahseder. Yeni medyanın ilkelerini; sayısal temsil, modülerlik, otomasyon, değişkenlik, kod çevrimi olarak belirler.

Sayısal temsil ilkesi, bilgisayar ortamında yaratılan ya da daha sonra bilgisayar ortamına aktarılan tüm verilerin dijital bir koda sahip olmasıdır. Sayısal temsil özelliği yeni medya ürünlerini her an değiştirmeye, düzeltmeye, programlamaya ve her türlü manipülasyona, dış müdahalelere açık kılmaktadır. Modülerlik ilkesi; yeni medya verilerinin tüm birleşenlerinin, bağımsız yapılarını koruyarak, aynı bütünün parçaları olabilme özelliğidir. Bir bütünü kuran tüm öğelerin, aynı zamanda bütünden bağımsız olarak da kodlanma özelliğine sahip olması, zengin bir anlatımın oluşmasına olanak sağlamaktadır. Bu iki özellik yeni medyanın üçüncü bir özelliği olan otomasyonu doğurur ve medya içeriği oluşturmada birçok işlem, sayısal kodlama ve modüler yapı aracılığıyla otomatikleşir. Değişkenlik özelliği ile de nesnesi sabit olmayan yeni medya içeriklerinin üretimlerindeki zorluklar ortadan kalkar, çünkü yeni medya içerikleri sayısal ortamda her an değiştirmeye ve yeniden yazmaya açık kodlardır. Keza Manovich'e göre kodlama medyanın sayısallaşmasında (dijitalleşmesinde) önemli bir dönüm noktasıdır. Kod çevrimi de sayısal bir formatın kod dönüştürme işleminden geçerek, yeni medya araçları arasında birinden diğerine aktarılabilir olması halidir (Manovich, 2001: 42-65).

Manovich' in belirlediği bu beş özelliğin yansira günümüzde yeni medya sistemine bazı yeni özellikler de atfedilmektedir. İzleyici/ dinleyici ile aktif bir etkileşim, multimedya, hipermetinsellik ve yakınsama ön plana çıkan özelliklerdir. Yeni medyanın tüm bu özelliklere tek bir araç vasıtasıyla- aynı anda sahip olabilmesi, geleneksel medyayla aralarında önemli bir ayırım oluşturmaktadır.

Akıllı Telefon Nedir?

21. yüzyılda teknoloji alanındaki gelişmeler, gündelik hayata dair pek çok yaşam pratiğini değiştirip, dönüştürdüğü gibi, cep telefonunun toplum nezdindeki anlamını da değiştirmiştir. Özellikle 2011 yılından bu yana internet alanındaki devrimsel çalışmalar, (endüstri 4.0' ın ilanı, makinalar arası iletişim, nesnelere interneti vb.) taşınabilir telefonun kullanım alışkanlıklarının değişmesine sebep olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde; önce kablolarından kurtularak taşınabilir olma özelliği kazanan telefon, ilerleyen yıllar içerisinde sinyal alıp verebilmesi için bir antene de gereksinim duymayacağı seviyelere ulaşmıştır. Telefon teknolojisi alanında bu iki önemli gelişme kullanıcıların alışkanlıklarını belli seviyelerde değiştirirken, asıl büyük değişim internet teknolojisinin telefona uyumlanması ile yaşanmıştır.

2010 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) verilerine göre Dünyada 5 milyarı aşkın mobil iletişim donanımı kullanıcısı, 1,2 milyar sabit telefon kullanıcısı ve 1,9 milyar internet

kullanıcısı vardır (Koroğlu,2011:376). Türkiye’ de ise Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) 2017 resmi verilerine göre bu oran; yaklaşık 11 milyon sabit abonenin yanında, mobil hizmetlerde abone sayısı 77,9 milyon olmuş ve nüfus etme (penetrasyon) oranı yüzde 97,6’lara ulaşmıştır. Makineler arası iletişim (M2M) ve abone sayısı ve 0-9 yaş aralığındaki nüfusu çıkardığımızda, mobil penetrasyon oranı yüzde 109,9’dur.⁶ Teknoloji pazarında, yüksek teknoloji üreten ülkelerin birbirleriyle adeta yarışa girdiği, söz konusu olan rakamların da büyük bir hızla artma eğilim göstermekte olduğu gözlemlenmiştir.

Günümüzde akıllı telefonlar taşınabilir olma özelliği sayesinde, kullanıcılarına internetin sınırsız olanaklarına her an her yerde erişim sağlama ayrıcalığını sunarak, yeni medyanın hem üretim hem de tüketim ortamlarının arasında öncü bir konuma yükselmiştir. Sesten veriye, analog teknolojiden sayısal teknolojiye evrim geçiren cep telefonu, gündelik hayat içerisinde de kişisel iletişimin, bağlantı da kalmanın önemli bir aracı olarak benimsenmiş durumdadır.

Yakınsama ve Akıllı Telefonlar

İngilizce “convergence” kelimesinden Türkçe’ ye “yakınsama” ya da “yöndeşme” olarak çevrilmiş olan kavram; iki noktanın, değişkenin giderek birbirine dönüşerek, zamanla aralarındaki ayrımın ortadan kalkma sürecini ifade etmektedir. Yakınsama kavramı ilk defa Rosenberg tarafından, 1963 yılında Amerikan makine endüstrisine ilişkin yazılan bir makalede ‘yakınsak teknolojiler’ adı altında kullanılmıştır. (Güngör vd.,2009:12). 1960’lı yıllardan günümüze değin geçen sürede yakınsama kavramı; sosyal bilimler alanında da fen bilimleri alanlarından da karşılık bulmuş, özellikle bilişim teknolojileri alanında sıklıkla araştırmalara konu olmuştur. İletişim bilimleri alanında yakınsama; bilgisayar sistemleri, görsel ve işitsel medya, telekomünikasyon gibi alanların teknolojinin ve ekonominin birleşmesi, bu teknolojilerin de birlikte yeni ürünler ve hizmetler meydana getirmesi şeklinde tanımlanabilir (Gülner, 2011: 113).

Medya alanındaki çalışmalarıyla tanınan bilim insanı Henry Jenkins, *Yakınsama Kültürü* adlı çalışmasında yakınsama kavramını; dijitalleşme sonucu ortaya çıkan başlangıçta ayrı işlevlere sahip olan sistemlerin, zamanla tek ortamda işlem görür olması ve birbirinin özelliklerini taşıması durumu olarak tanımlamaktadır. Jenkins’e göre yakınsama süreci sadece teknolojik ilerleme süreçleriyle ifade edilemeyecek kadar geniş bir kapsama alanına sahiptir. Kimin, hangi konuda konuşmakta olduğuna bağlı olarak teknolojik, endüstriyel, kültürel ve sosyal alandaki değişimlerin tamamı yakınsamayı betimleyip, açıklayabilir. Bir içeriğin oluşum, dağıtım sürecinde; farklı medya ortamları ile endüstrileri

⁶ <https://www.btk.gov.tr/uploads/pressconferences/2017-yilinin-ucuncu-ceyregine-iliskin-turkiye-elektronik-haberlesme-sektoru-3-aylik-pazar-verileri-raporu.pdf>

koşulları arasında bir ortaklık, iş birliği ilişkisinin kurulması sonucu yakınsama söz konusu olur (Jenkins, 2006: 2-3).

Blackman ise yakınsama sürecini; telekomünikasyon ve görsel-işitsel sektörleri etkileyen teknoloji, hizmet, endüstri yapısı ve hükümet politikalarında birçok değişim trendlerinin bütünsel ifadesi olarak tanımlar (1998:164). Blackman ve Jenkins, yakınsama süreciyle birlikte mevcut sistemlerin değişim geçirdiği ve bütünsel yapılar olarak hizmet vermekte olduğu konusunda uzlaşa içerisindedirler. Geleneksel medyanın sahip olduğu ayrı araçlardaki özellikler, yeni medya ortamlarında internet aracılığıyla tek bir araçla erişime açılıp paketlenmiş, bütüncül bir hale dönüşmüştür. (Blackman,1998:163-165). Yeni medya ortamlarında özel bir konuma sahip olan akıllı telefonlar ise yakınsamanın en kapsamlı araçlarından biri olma özelliğini; kullanıcılarına çeşitli yaşam deneyimlerini kompakt olarak internet bağlantısı ile sunabilmesiyle edinmiştir. Bu bağlamda akıllı telefonlar, bilgisayar sistemlerinin sayısal özelliklerinin yanı sıra medyanın iletişim kurma ve bağlantıda kalma özelliklerini bünyesinde barındırması yönüyle, yakınsamanın eşsiz örneklerinden biridir. (Özdemir, 2014: 4).

İnternet erişimi olan akıllı bir telefon; fotoğraf veya video kamera, oyun konsolu, hesap makinesi, çalar saat, not defteri, kumanda vb. çevrimdışı özelliklerinin yanı sıra, geleneksel medya araçlarının görevlerini de üstlenerek yepyeni özellikler kazanır bu araçların hepsine dönüşerek yakınsama geçirir. İnternete erişimi olan akıllı telefonlar; her an her yerde televizyon yayınlarını takip edebileceği bir televizyona, günlük gazete ve eklerini okuyabileceği bir gazeteye, müzik dinleyebileceği bir radyoya ya da araştırma yapabileceği, video izleyip paylaşabileceği, maillerini kontrol edip, dönüş yapabileceği bir bilgisayara dönüşerek, kullanıcıları için yakınsak medyanın önemli bir aracı konumuna gelmiştir. Günümüzde akıllı telefonlar geleneksel medyanın tüm araçlarını bünyesinde barındıran çok yönlü, mobil asistanlık hizmeti sağlayıcılarıdır.

Kitleler arası iletişim coğrafi konumlara, mekân ve zaman birlikteliğine bakılmaksızın kurulabilmekte ve sürekli çevrimiçi olarak sürdürülebilmektedir. Akıllı cep telefon üreticileri ve operatörler de kullanıcıların ilgi ve beğenilerine dönük hizmet politikaları geliştirmekte, kampanyalar hazırlamakta ve arz talep grafiğini aktif olarak yükselen bir eğride tutmaya çabalamaktadırlar. Mobilden yürütülebilen iş ve eylemlerin dijitalleşen dünyada çoğalması ve kullanıcıların kullanım alışkanlıklarının mobil dünya pazarına çekilmesi adına, hemen her gün yeni uygulamalar sanal marketlerin sanal reyollarında satışa sunulmaktadır. “Mobil uygulamalar web teknolojisinden destek aldığından ötürü internetle yondeşmiş bir durumdadır. Mobil hizmetler ve internet teknolojisi her ne kadar birbirinden farklı, tekil değerlere sahip olsa da yeni medyanın etkisiyle birlikte gelişip

bütünleşmektedir” (Kırık, 2013: 106). Akıllı telefonların, yalnızca cep telefonu olarak değil, akıllı sıfatıyla nitelendirilmesi durumu da internet erişimi ile yapısındaki multimedya özellikleri kullanabilmesi dolayısıyla.

Bugünkü teknoloji koşullarında akıllı telefonlar, modern insanın tüm iş ve gündelik hayat rutinine cevap verme vaadini taşıyan, aynı anda pek çok işlemi yürütebilme olanağı ile kuşatılmış, çok yönlü, vazgeçilmez arzu nesnelere dönüşmüş durumdadır. Akıllı telefonlar modern insan için lüksten ya da tercihten çıkarak, eskiden sahip olmadığı, hayati öncelikte bir konumuna yükselmiş durumdadır. Kullanıcılarına zaman ve mekândan bağımsız olarak, her zaman ve her yerde olabilme ayrıcalığını sağlayan akıllı telefonlar aracılığıyla, diğer kullanıcılarla ya da teknolojinin bizzat kendisiyle ister yazılı ister sesli ya da görüntülü iletişim kurabilmek artık çok kolay ve zahmetsiz gelişen gündelik bir hayat rutini. Bu bağlamda zaman ve mekân kısıtlamalarını aşan, mesafeleri daraltan hatta yok ettiği dahi söylenen akıllı telefonların; yeni bir yaşam biçimine yön vererek, zaman kavramının zihinsel anlamını da dönüştürmüş olduğu söylenebilir. Peki ama nasıl ve ne yönde bir zihinsel zaman algısının inşasından ya da yıkımından söz etmek mümkün olabilir?

Bulgular ve Tartışma

Akıllı Telefonlarda Zaman Boyutu

Günümüzde internet erişiminin yalnızca taşınması güç bilgisayarlar aracılığıyla değil de kullanım kolaylığı ve fonksiyonelliği bakımından modern insanın her anına eşlik eden akıllı telefonlar, tabletler aracılığıyla da gerçekleşebilmesi toplumsal alanda ciddi bir dönüşüme sebep olmuştur. “Özellikle 4G teknolojisinin sağladığı hızlı internet erişimi, akıllı telefonların zaman ve mekân sınırını ortadan kaldıran, mobil bir bilgisayar olarak kullanılmasına olanak tanımıştır” (Özdemir, 2014: 2).

Hızlı internet erişim imkânı tanınması ve taşınabilir olma özellikleriyle akıllı iletişim araçlarının başını çeken cep telefonları da rutin hayat döngüsü içerisinde benzersiz bir konuma yükselmiştir. Dünya genelinde akıllı telefon kullanıcı sayılarının büyük bir oranda artması ve bu alana yönelik yatırımların diğer ortamlardan çok daha ucuza mâl edilebilir hale gelmesi, sektörel gelişmelerin de önünün açılmasına vesile olmuştur. Bu durum yeni medya ortamlarındaki içeriklerin çeşitlenmesine, son zamanlarda özellikle videoya dayalı içeriklerin daha fazla üretilmesine ve tüketilmesine dolayısıyla da akıllı telefonlara atfedilen değer daha da pekişmesine sebep olmuştur. Kullanıcıların/tüketicilerin aynı zamanda üretici konumuna yükselmeleri “üre-tüketici” olarak adlandırılmalarına ve içerik üretim ve tüketim sürecinin hızla artış göstermesine imkân tanımıştır.

Dijital sistemlerle örölü yeni dünya düzeninde, teknoloji alanındaki gelişmelere paralel olarak, içerik oluşturma ve içeriğe erişme kolaylığı açısından akıllı telefonlar bilgisayarlardan çok daha fazla sahiplenilip, kişiselleştirilen iletişim donanımları konumuna gelmiştir (Köroğlu, 2011: 379-380). Akıllı telefonların telekomünikasyon hizmetleri, veri paylaşımı ve kitle iletişiminin çeşitli biçimlerini tek bir ortamda birleştirme (yakınsama) özelliklerine sahip olmaları; kullanıcılarına özellikle zaman yönetimi konusunda ayrıcalıklı deneyimler vadetmektedir.

Yeni iletişim sosyolojisi üzerine çalışmalar yapan Van Dijk, literatürde muteber bir konuma yükselen *Ağ Toplumu* adlı çalışmasında; yeni medya araçlarının bu etkileşimlilik özelliğini “birbiri ardına gelen etkiler ve tepkiler” olarak tanımlamaktadır. Dijk çalışmasında mekân, zaman, eylem ve zihinsel olmak üzere dört seviyeden bahsederek etkileşimlilik (interaktiflik) özelliklerine değinir. Yeni medya araçlarında kişilerarası etkileşimin, eşzamanlı ve eşzamansız olarak kurulabilmesinin, zaman boyutunu açığa çıkardığı vurgusu ise dikkat çekmektedir. “Bu bakımdan yeni medya araçlarının bazıları sürekli olarak geçmişi ya da gelecek düşüncesini sunup yayarken, bazıları geçmiş ve geleceğin yanı sıra eş zamanlı olarak şimdiki paylaşırma özelliğini de bünyesinde barındırabilmektedir” (Dijk, 2016: 20-23). Dijk’in yorumundan hareketle, örneğin radyo dinleyici kitlesine şimdiki sunabilen bir iletişim aracıdır. Televizyonun da canlı yayın yapabilme özelliği ile kitlelere eş zamanlı olarak şimdiki sunmakta olduğu söylenebilir. Ancak sinema ve fotoğraf, illüzyon yaratmaya yönelik belirli yaratıcı süreçleri kapsayan bir sanat dalı ve yeni medya mecrası olarak gelecek tahayyüllerinde bulunur ve geçmiş zamanı yorumlar.

Düş gücünün tüm olanaklarından beslenen sinema, fotoğraf gibi anında senkron bir yayın prensibinin olmadığı alanlarda çeşitli yanılsamalarla, gerçeklik algısı gibi zaman algısını da manipüle edebilmektedir. Sinema filmlerinde, banttan yayın yapan televizyon programlarında, radyo yayınlarında; gerçeklik ve zaman birbirinden farklı görelî algılamalar ile yorumlanmaya müsait bir zeminde içerik üretimi yapılmaktadır. Üretilen içeriklerin zamanı ile seyirciler, dinleyiciler tarafından tüketildikleri zaman ortak değildir. Keza Aristoteles ve Newton’un sözünü ettikleri mutlak zaman yorumuna göre değerlendirildiğinde de bant yayınlarında farklı zaman algıları belirlemektedir. Filmlerin, bant kayıtlarının genel akış süreleri izler kitle tarafından değerlendirilirken; tek ve değişmez mutlak bir zamandan bahsedilebilir. Ancak yayının akış süresinin dışında psikolojik olarak hissedilen zamanın nasıl algılandığı izler kitle için görelî bir zaman yorumuna sebep olabilmektedir. Dolayısıyla sinema filmlerinin ya

da fotoğrafın üretilme anı ile izleyiciyle buluşma anı; eş zamanlı olarak, aynı zaman diliminde yapılmadığı için, sinema da fotoğraf da şimdikiyi paylaşırken, ortak kılan kitle iletişim araçları arasında gösterilemez.

Günümüzde internet ve sayısallaşma ile çok fonksiyonlu bir multimedya aracına dönüşen akıllı cep telefonları ise yakınsama ile bu iletişim araçlarının özelliklerine sahip olabilmektedir. Kullanıcılar akıllı telefonları üzerinden, diledikleri mekânda ve zamanda, kendi zamanlarını diledikleri gibi yönetme özgürlükleriyle; izledikleri filmi durdurup yarıda bırakabilir, o an çekilmiş bir fotoğrafı ya da geçmişe ait fotoğrafları diledikleri süre boyunca görüntüleyebilirler. Ancak sayısallaşarak, yeni iletişim teknolojilerinden birine dönüşen ve yeni medya ortamlarında akıllı telefonlar üzerinden görüntülenebilen bir sinema filmi ya da fotoğraf da şimdiki zamanı sunamaz. O an çekilen bir fotoğraf dahi, eşzamanlı olarak paylaşılmıyorsa şimdikiyi ortak kılmaz. Geçmiş ve geleceğe yönelik olan zamanı yorumlayarak, kişiler arası eşzamansız, görelî bir zaman paylaşımı yaratır. Şimdiki zamanı kişiler, gruplar, kitleler arasında ortak kılma konusunda temel kaide eşzamanlılık ilkesidir. Özetle; bir multimedya aracı olarak akıllı telefonların ortak zamanı /şimdikiyi sunma biçimi de yakınsama sonucu yerini aldığı aracın eşzamanlı olarak ortak bir şimdikiyi sunup, sunmadığına göre değişkenlik göstermektedir.

Ana karakteristik özellikleriyle -yazılı iletişim, sesli ve görüntülü iletişim sağlama- cep telefonunun zamanı nasıl sunmakta olduğu konusunda iki yön öne çıkmaktadır. Kişilerarası yazılı iletişimde etki ve tepkilerin-karşılıklı ya da tek taraflı olarak- kesintili şekilde, belli aralıktaki zaman zarflarında kurulması eşzamansız bir iletişim şeklidir ve burada etkileşimlilikten söz edilemeyeceği gibi “şimdi” nin paylaşımından da söz edilemez. Bu iletişim biçiminde bireyler, yazılı olarak iletileri istedikleri zaman ve mekânda üretilebilmekte ve alabilmektedir. Akıllı telefon kullanıcıları yazılı iletişimde mesajı alma ve cevaplama zamanını kendi belirledikleri için, zaman yönetimini de kendi kontrolleri altında tutabilirler. Yazılı iletişim halindeyken zamanı yönetme edimi, tarafların öz iradelerine göre şekillenmektedir. Ancak akıllı telefonlar aracılığıyla kurulan görüntülü ve sesli görüşmelerde, taraflar için zamanının eşzamanlı olarak akıyor olması koşulu, sağlıklı bir iletişim ortamlarının ön koşuludur. Saniyelerle ölçülen bir senkron kayması dahi kişiler arası iletişimde aksamalara, rahatsızlığa sebep olur ve sürdürülebilirliği kolay olmaz.

Eşzamanlılık ilkesinin zaman algısı üzerinde yarattığı görelî durum, Augustinus’ un zaman kavramı; “geçmiştekilere ilişkin şimdiki zaman”, “şimdikiilere ilişkin şimdiki zaman” ve “gelecektekilerle ilgili şimdiki zaman”, yorumu üzerinden açıklanabilir. Örneğin; akıllı telefonu

üzerinden e-posta yoluyla iletişim kurmakta olan bir kişi için “şimdi”; saatler, günler, aylar sonra e-posta kutusuna düşen bir mesajı okuduğu ilk andır. Oysa gönderen kişi için mesajın oluşturulma, iletilme anındaki şimdi çok farklı bir ana, geçmişe atılmış bir zamana tekabül edebilir. Artık mesajı ileten kişi için zaman, tam da Augustinus’ un deyiimiyle geçmişte yaşananlara ilişkin şimdiki zamandır. Nitekim, yazılı iletişim halindeki bu iki kişinin, kendi şimdileri ile iletişim kurarken ortak bir şimdiiyi paylaşmakta olduklarından bahsedilemez. Ayrıca Augustinus, geçmişteki şimdiki zamanı bellekle ilişkili olarak tanımlamaktadır. Bu örnekte de gönderen kişi için geçmişteki şimdiki zaman onun belleğinde yer tutarak, duruma göre akmakta olan şimdinin şimdiki zamanına taşınabilir. Augustinus’ un bütün geçmiş ile geleceğin ebedi bir şimdiki zaman döngüsünden ibaret olduğu tespiti de bu konu özelinde doğrulanmış olur.

Ayrıca Kant felsefesinde de tasarlanmış, ölçülmüş ve ifade edilmiş zamanın temelinde şimdiki zaman vardır. Kant, Augustinus’ un beşinci yüzyıldan duyurduğu şimdinin, geçmişe ve geleceğe doğru sonsuz bir şekilde yayılmakta, akmakta olduğu tespitine katılır. Kant felsefesi içerisinde de zihnin bir özelliği, dış dünyayı anlamlandırmak için temel bir boyut olarak değerlendirilen zaman; şimdiki zamanda, geçmiş ve geleceğe dair akışlar dahilinde, zihinde yaşatılır ve zihinde değerlendirilir. Burada geçmişten şimdiye (sezgilenmiş bir şimdiye) doğru zihinsel bir kayma vardır. Dolayısıyla örnekteki kişi iletinin gönderilme tarihine bakarak kendi şimdiki zamanı ile mesajın gönderenin şimdiki zamanının bir olmadığını ayırma, Hegel’ in zaman yorumunda da dikkat çektiği öz bilici ile, kolayca varabilir. Öyleyse denilebilir ki; akıllı telefonlardaki yazılı iletişim anlık eşzamanlı olarak kurulmuyorsa, kişiler ve farklı şimdiler arası bir girişimdir.

Öyleyse akıllı telefonlar, sesli ve görüntülü iletişim esnasında zamanı bir kılıp, şimdiiyi kişiler arası da paylaşırabilen araçlardır. Akıllı telefonlar aracılığıyla yapılan eşzamanlı iletişim, zamanı mekândan ayırarak tek başına bir boyut olarak algılamasına ve zihinsel olarak çözümlenip, tasarlanmasına imkân sağlar. Bu noktada nesnel zamanın, saat zamanının kaç gösterdiği, telefonun diğer ucunda gecenin mi yoksa gündüzün mü yaşanmakta olduğu önemsizleşir.

Heidegger’ in bahsettiği şekliyle, mekânsal boyuttan sıyrılan zaman, dünyaya düşmüşlüğü içerisinde (şimdiler) yol almakta olan Varlığa, kendini başlı başına bir boyut olarak kabul ettirir. Varlık eşzamanlı iletişim halinde olduğu diğer var olanlarla, mekânsal bir birlikteliğe ihtiyaç duymadan da şimdiiyi paylaşabilir. Ölçümlenen nesnel zamanda, saatler farklı zaman dilimlerini gösterse dahi, zihinsel zaman algısında bu fark iletişim kuran kişiler açısından ortadan kalkar ve ortak bir şimdiki zaman birlikteliği doğar.

Günümüzde modern dünyanın gereksinimlerinin küçük bir alete sıkıştırılmış, fonksiyonel, çoklu yeni medya aracı haline dönüşen akıllı telefonlar; mesafeler arası iletişimi ses iletiminin ötesine taşıyarak hem yazılı hem de görüntülü iletişimin önemli, kişisel multimedya araçlarından biri konumuna yükselmiştir. Teknolojik gelişmelerle birlikte, cep

telefonlarına eklenen yeni özellikler neticesinde kişiselleşen, taşınabilir akıllı telefonlarının gündelik hayattaki konumu gibi toplumsal alandaki anlamı da değişim göstermektedir.

Bu çalışma özelinde de birincil ve ikincil verilerden elde edilen bulgular neticesinde; günümüzde akıllı telefon kullanıcıları açısından, mekân boyutundan bağımsız, ortak bir zaman algısından söz edebilir mi? Akıllı telefonlarla gerçekleşen kişiler, kitleler arası iletişimde zaman/mekân boyutu arasında kurulan, kopan bağlantı da yeni medyanın belirleyici rolü/rolleri nedir? Bir kitle iletişim aracı olarak akıllı telefonların -yeni medya ortamlarında edindiği özellikler dahilinde- zamanın zihinsel anlamı üzerinde nasıl bir etkisi, etkinlik alanı vardır? sorularına cevap aranmış ve şu sonuçlara, çıkarımlara ulaşılmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Zaman kavramı; fizik alanında gökyüzü hareketleri, yerçekimi kuvveti gibi gözlemlenebilir ve ölçülebilir, daha çok nicel verilere dayanarak, mekân (uzay) ile ilişki kurularak, nesnel bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Felsefe alanında ise zaman; zihinsel olarak ağılanabilen, saatle ölçümlenemeyen, daha çok psikolojik, kişisel duyumlara, yaşam tecrübelerine ve anlarına (geçmiş/ şimdi/ gelecek) dayanan, öznel olarak değerlendirilmektedir.

Yeni medya ortamlarında akıllı telefonlar etkileşimlilik özelliğiyle mekân ve zaman ayrımını ortadan kaldırarak, kullanıcılarına her an her yerde dünya ile etkileşim kurabilme imkânı sağlamaktadır. Akıllı telefonların toplumsal alanda elde ettiği değer ve gündelik hayatta zamanın akışına yön verebilme kudreti de büyük oranda ağ sistemleri ile kurduğu sıkı ilişki nedeniyle. İnternetle birlikte akıllanan cep telefonlarının -multimedya özelliği kazanarak- kullanıcı ihtiyaçları ve deneyimlerine göre sürekli kendini güncelleyen yeni yazılımlar, uygulamalar neticesinde; çağ insanının adeta hayati bir parçası, ayrılmaz bir uzuvu haline geldiği de söylenebilir. 21. yüzyılda “Akıllı telefon teknolojik araçtan ziyade özneleştirilmiş bir gündelik hayat fenomenine dönüşmüştür” (Sağır ve Eraslan, 2019: 72).

Kullanıcı profili dünya genelinde yayılmaya devam eden akıllı telefonların tercih edilme nedenleri arasında; zamanı pratik kullanabilme imkânı sağlama, gündelik hayatı kolaylaştırması, yaşam deneyimini keyifli kılması, dünya gündemi konusunda kullanıcılarını güncel kılması vs. gibi nedenler gösterilebilir. Ancak akıllı telefonların bir yandan kullanıcılarına kendi zamanlarını yönetme ve zamanı verimli kullanmanın imkanlarını sağlarken, diğer yandan bağımlı ve kontrolsüz kullanıcıların elinde zamanı “kendi tüketim nesnesi haline dönüştürme potansiyelini de her an bulundurmakta olduğu gerçeği de göz ardı

edilmemelidir. Yani yeni iletişim teknolojileri, yeni gözetleme ve kontrol olanaklarını da beraberinde kurgulamaktadır” (Timisi, 2003: 228).

Günümüz akıllı telefon kullanıcıları açısından çevrimiçi, sanal dünyada bağlantıda kalma durumu; yakın mesafelerinden hiç ayırmadıkları akıllı telefonlar vasıtasıyla sürekli izlendikleri, dinlendikleri ve gözetim altında tutuldukları doğrultusunda birtakım algıların ve/veya paranoyaların oluşmasına da sebep olabilmektedir. Kimi gruplar medya üzerindeki bu hızlı akışa yetişememek doğrultusunda kaygılar taşıırken, bazı gruplarda sürekli gözlem altında tutulduklarını düşünmektedirler (Jenkins, 2006: 17). Keza çeşitli algoritmalar aracılığıyla akıllı telefonların konum bilgisi ve ilgi alanlarına göre reklam ve pazarlama stratejilerini her kullanıcıya özel olarak sunulmakta oldukları günümüzde bilinen ve de dev teknoloji tiranı şirketler tarafından kabul edilen bir gerçektir. Kullanıcıların da çevrimiçi mecraların şeffaflık içermeyen politikaları karşısında, sürekli gözetim altında tutulduklarına ilişkin olarak kendilerini güvensiz hissetmeleri son derece anlaşılabilir bir durumdur.

Öte taraftan çevrimiçi bağlantı esnasında kullanıcıların kendileri hakkında ne türde ve ne kadar veriye erişim sağlanmakta olduğunu ve/veya hangi bilgilerin depolandığını bilmeleri imkansızdır (Fuchs ve McStay: 2011). Bauman ve Lyon’a göre de (2013), bireyler tarafından benimsenen gözetlenmenin, gözetim imkanlarının sınırları açık ve muğlaktır. Bauman’ın değişken, sabit olmayan sistemsel yapıları içeren “akışkan modernite” kavramını refere eder biçimde kurguladığı “akışkan gözetleme” ifadesi de bu belirsizliği, devinimi imler niteliktedir. Çeşitli yeni medya ortamlarındaki gözetleme pratiği; esnek, hareketli ve hayatın hemen her alanına yayılmış olması nedeniyle akışkanlaşmış ve sınırları belirsizleşmiştir (Bauman ve Lyon, 2013:10). Burada kullanıcıların ne derece sömürülmekte olduklarının ölçüsü ise, şirketlerin faydalarına olacak şekilde sistemleştirilen ödenmemiş emeğin derecesidir (Fuchs, 2014: 64).

Bu bakımdan akıllı telefonların çevrimiçi bağlantı ile şimdiyi paylaşırabilme, ortak şimdiler yaratabilme özelliğinin toplum nezdinde çift anlamlar içermekte olduğu sonucuna ulaşılabilir. Kimi kullanıcılar açısından, mekân boyutundan bağımsız olarak zamana hükmetme, her an her yerde olabilme ve ortak şimdiki zamanı paylaşabilme imkânı veren pozitif bir anlam taşıırken, kimi kullanıcılar açısından son derece kısıtlayıcı, yönlendirici ve manipüle edici olarak değerlendirilmeye müsait bir zemini var etmektedir. Bu çalışma kapsamı dahilinde de akıllı telefonların, yeni medya ortamlarının edindiği eşzamanlılık, etkileşimlilik özellikleri aracılığıyla, zaman boyutu üzerinde çift yönlü (olumlu- olumsuz) etkiler, algılar uyandırma potansiyelini taşımakta olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Akıllı telefonlar fiziksel mekân ve zihinsel zamandaki şimdi algısı üzerinde manipülatif etkiler uyandırarak, duyguları ve düşünceleri eşzamanlı (çevrimiçi) olarak kişiler, kitleler arası paylaştırıp ve öznel/ zihinsel şimdiki zamanı mesafeler, mekânlar arası bir kılmaktadır. Kurulan iletişimde şimdiki zaman birlikteliğinden söz edebilmek için belirleyici temel kriter ise eşzamanlılıktır. O halde akıllı telefonlar sesli ve görüntülü iletişim kurma araçları olarak değerlendirildiğinde, mekân gözetmeksizin gruplar ve kişiler arası “şimdi” ki zamanı bir ve ortak kılan araçlardır. Yazılı iletişim araçları olarak değerlendirildiğinde ise şayet taraflar arası çevrimiçi bir sohbet yapılmıyorsa, “şimdi” yi paylaştıran araçlardan biri değildir. Akıllı telefonların eşzamansız multimedya özelliklerinin kullanımı esnasında, herkes için ortak bir şimdiki an paylaşımından söz edilemez. Zaman kontrolünün tamamen kullanıcılara bağlı olduğu çevrimdışı bir iletişim esnasında, şimdi algıları görelidir, değişkendir. Bu bakımdan mekândan sıyrılarak, tek başına bir boyut olarak değerlendirilen zamanın, akıllı telefonlar aracılığıyla anlık olarak paylaşılabilmesi durumu, nesnel-matematiksel zamandaki farklılıklara da -tabiri caizse- kısa devre yaptırır.

Bu husus aynı zamanda Hegel’ in zaman kavramına ilişkin tespitini de doğrular bir nitelik taşımaktadır. “Zaman tarihsel olarak insan ve toplumların tüm gelişim ve dönüşüm süreçlerinin nabzını tutarak açığa çıkan bir boyuttur” (Hegel, 1986: 484). ‘Zamanın ruhu’ da bu dönüşüm süreçleri ile şekillenir. O halde denebilir ki; gündelik hayatta kullanılan “geçmiş, şimdi, gelecek” tanımlamaları da bilinç tarafından algılan, nesnel zamanın ötesine geçen, zihinsel zamana atfedilmiş yorumlamalar bütünüdür. Bu zaman dilimlerinin tamamı bilinç düzeyinde kavranır ve zihinsel karşılıkları ile anlamlandırılıp, tanımlanır. Geçmişe atılan anların, zihinde tekrar yaşatılan anların- Aristoteles’in değimiyle değişimin sayılarının- her insan için farklılıklar içermesi durumu gibi; geçmiş, şimdi, gelecek tahayyülü de her kullanıcı için farklılıklar içermektedir.

Akıllı telefonlar aracılığıyla gerçekleşen çevrimiçi bir iletişimde mekândan bağımsız zihinsel bir işlem olarak “şimdi”; kişiler arası ortak olarak yaşanabilen zaman dilimidir. Dünyanın farklı uçlarında yaşayan ve akıllı telefonları aracılığıyla kıtalar arası eşzamanlı görüntülü/sesli iletişim kuran kişiler arasında “şimdi” zihinsel zaman tasavvurunda ortak bir andır. Meridyenler arası dört dakikalık farktan dolayı ölçümlenen nesnel zamanda saatler farklı zaman dilimlerini gösterse dahi; iletişim halindeki kişilerin zihinsel zaman algısında bu fark ortadan kalkar ve ortak bir şimdiki zaman birlikteliği doğar, mekân silinir ve zihinsel zaman algısında fark erir. Buradan hareketle akıllı telefonların fiziksel mekân ve zihinsel zamandaki şimdi algısı üzerinde imtiyaz sahibi yeni medya araçları oldukları söylenebilir.

Bu yüzyılda modern teknoloji tutkunu kullanıcılar için akıllı telefonlar, mesafeler arası sesli ve yazılı iletişim sağlama araçları olmanın çok daha ötesinde, esnek çağrışımlara gebe

anlamlar ifade etmekte ve farklı gereksinimleri karşılayabilmektedir. Akıllı telefonlar; fotoğraf, video kamera, internet sağlayıcı, oyun konsolu, hesap makinesi, çalar saat, not defteri, kronometre, kumanda vb. özelliklerinin yanı sıra internet erişimi aracılığıyla toplumsal alanda daha pek çok gündelik rutine aynı anda cevap verebilmektedir. Birçok kullanıcı açısından akıllı telefonlar; hemen her yere taşınabilen ve hemen her yerde kullanıcılarına internet aracılığıyla bağlantıda kalma imkânı sunan, birbirinden çok farklı donanımların, araçların karmaşık görevlerini yakınsama süreciyle üstlenebilen, konforun yanı sıra zaman tasarrufu da vadeden, toplumsal hayatın zaruri gereksinimlerinden biri konumuna yükselmiştir. Üstelik akıllı telefonlar, çok daha fonksiyonel yeni görevler edinerek -mesafeler arası sesli ve yazılı iletişim kurma gibi arkaik görevlerini çoktan aşarak- yalnızca kendi sahip olduğu toplumsal anlamı ve konumu dönüştürmekle kalmamıştır. Dijital sistemlerle dost akıllı telefonlar, zaman/mekân boyutlarının da kavramsal, zihinsel anlamlarını dönüştürerek, tartışmalı kılmış ve özellikle şimdiki zaman kavramının anlamını da erozyona uğratmıştır.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1998). Felsefe terimleri sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aşkın, Z. (2003). Heidegger'in ekstatik zaman yorumu. Felsefe Logos, (20), 145-155.
- Augustinus, (1999). İtirafılar (D. Pamir,Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınevi.
- Bardon, A. (2018). Zaman felsefesinin kısa tarihi (Ö.Yalçın ,Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2013). Liquid Surveillance: A Conversation. UK:Polity Press.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulu (2017). Türkiye elektronik haberleşme sektörü 3 aylık pazar verileri raporu. Erişim Adresi: <https://www.btk.gov.tr/uploads/pressconferences/2017-yilinin-ucuncu-ceyregine-iliskin-turkiye-elektronik-haberlesme-sektoru-3-aylik-pazar-verileri-raporu.pdf>
- Binark, M. (2015) Yeni medya çalışmaları özel sayısı hakkında: neden? Folklor/Edebiyat, 21 (83), 9-18.
- Blackman, C. (1998). Convergence between telecommunications and other media: how should regulation adapt? Telecommunications Policy 22 (3),163-170.
- Ceyhan, F. Ç. (2015). İki zaman düşüncesi: öznel ve nesnel zaman (Doktora Tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Çüçen, K. (1996). Ortaçağ felsefesinde zaman kavramı. Felsefe Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, (20), 73-79.
- Çüçen, K. (2003). Heidegger'de varlık ve zaman, Bursa: Asa Kitabevi.
- Elias, N. (2000). Zaman üzerine (V. Atayman, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fuchs, C. (2011). New media, web 2.0 and surveillance. Sociology Compass, 5 (2), 134-147.
- Fuchs, C. (2014). Social media: A critical introduction. London: Sage.
- Gülner, B. ve Balcı Ş. (2011). Yeni medya ve kültürleşen toplum. Konya: Literatürk Yayınları.

- Güngör, M., Kibar, Y. Ş., Yılmaz R. ve Tekin M. A., (2009). Yakınsama: telekomünikasyon ve medya sektörleri açısından düzenlemelere etkileri, Ankara: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Sektörel Araştırma ve Stratejiler Dairesi Başkanlığı.
- Hawking S. (1988). A brief history of time. New York: Bantam Books.
- Hegel, George W. F. (1986). Tinin görüngübilimi (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Heidegger, M. (2011). Varlık ve zaman (K. H. Ökten, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Isaacson, W. (2013). Einstein bir dâhinin yaşamı (M.B. Albayrak, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Jenkins, H. (2006). Convergence culture: where old and new media collide. US: New York University Press.
- Kırık, A. M. (2013). Yeni medya çağı çerçevesinde Türkiye’de televizyondan internete dönüşüm ve sosyal paylaşım ağlarında gençlerin konumu (Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Koroğlu, O. (2011). Mobil iletişimin yayıncılık ve pazarlama iletişimine etkisi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (31), 375–376.
- Madikova, A. (2018). Teknolojinin toplumsal inşası yaklaşımı bağlamında cep telefonunun toplumsal anlamı (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Manovich, L. (2001). The language of new media. Cambridge: The MIT Press.
- McStay, A. (2011). Profiling phorm: an autopoietic approach to the audience-as-commodity. Surveillance & Society 8(3), 310-322.
- Neslioğlu, F. (2014). Kant felsefesinde çoklu ben’in birleştiricisi olarak zaman. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi,17(1), 171-185.
- Özdemir, Y. (2014). Yeni medya ortamlarında akıllı telefonlar üzerine düşünmek. Conference: XIX. Türkiye’de İnternet Konferansı’nda sunulan tam metin bildiri, Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Sağır, A. ve Eraslan H. (2019). Akıllı telefonların gençlerin gündelik hayatlarına etkisi: türkiye’de üniversite gençliği örneği. Opus– Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 10(17), s.48-78. doi:10.26466/Opus.515339.
- Sherover, C.M. (1997). Zaman ve etik ahlak nasıl mümkündür? (D. Şahiner, Çev.). Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, Zaman:12’ye 1 var, 2(11),165-180.
- Şişman, B. (2012). Sayısal kültür, toplum ve medya: msn örneği. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. (3),89-101.
- Taslaman, C. (2008). Modern bilim felsefe ve tanrı. İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Timisi, N. (2003). Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi. Ankara: Dost Yayınları.
- Topakkaya, A. (2007). I. Kant’ın ‘akli ve algısal dünyanın formları ve temelleri üzerine’ adlı eserinde zaman kavramı’nın analizi. Kaygı, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (8).35-40.
- Törenli, N. (2011). Küreselleşmenin yol haritaları, Tekno-Siyasal Paradigmalar. İstanbul: Ütopya Yayınevi.
- Turetzky, P. (1999). Mutlak ve ideal zaman (N. Yılmaz, Çev.). Teori ve Politika Dergisi, Bahar, (14). Ankara
- Üstün, C. (2019). Yeni medya ve aktifleşen seyircinin sinema ve televizyon içeriğine etkisi. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Van, D. J. (2016). Ağ toplumu (Ö. Sakin, Çev.). İstanbul: Kafka Yayınları.

Yengin, D., (2012). Yeni medya ve dokunmatik toplum. İstanbul: Derin Yayınları.

Yetmen, A. (2014). Zamanın felsefi temelleri üzerine bir inceleme (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara